

ki bi lahko zamenjala agresivno politiko. Takšna politika bi pa nujno terjala revizijo poglavitnih ciljev, katere ameriški vladi vsiljujejo velike imperialistične družbe s svojim pritiskom. Ameriška vlada je kriva, da nadaljuje in stopnjuje vietnamsko vojno, čeprav sleherni izmed njenih članov vsak dan bolj jasno spoznava iz poročil vojaških voditeljev, da bi se dalo v Vietnamu zmagati samo tedaj, če bi »osvobodili« Vietnam vseh Vietnamcev. Kriva je, da se z zvijačami, dvoumnostmi, lažmi sebi in drugim vsako minuto bolj zapleta in nadaljuje, kljub izkušnjam, ki jih je doživela v tej edinstveni in neznosni preskušnji, pot, po kateri ni vrnitve. Kriva je, kakor je sama priznala — da vedé nadaljuje to vojno, ki naj rabi drugim za *soarilni zgled*, in da je napravila iz genocida dejanje, s katerim grozi vsem drugim narodom in jih izziva. Videli smo že, da je bil eden izmed činiteljev totalne vojne stalno naraščanje števila in hitrosti prevoznih sredstev. Že od leta 1914 dalje vojne ni več mogoče krajevno omejiti, marveč se mora razširiti na ves svet. Leta 1967 je pa ta proces še vse intenzivnejši, saj se vezi, ki spajajo *one world*, ta svet, ki mu skušajo Združene države vsiliti svojo vrhovno oblast, neprestano zožuje. Iz tega razloga — in ameriška vlada se tega dobro zaveda — je zasnovala sedanji genocid in ga izvaja v Vietnamu kot odgovor na ljudsko vojno ne samo proti vsem Vietnamcem, marveč proti vsemu človeštvu. Kadar se zgrudi kak vietnamski kmet na svojem riževem polju, ko ga zadene krogla, smo zadeti tudi vsi drugi. Vietnamci se torej borijo za vse ljudi na svetu, ameriški vojaki pa proti vsem. Pa ne v kakšnem prenesenem ali abstraktnem smislu. In ne samo zato, ker je genocid v Vietnamu zločin, ki ga je splošno obsodilo mednarodno pravo, temveč tudi zato, ker je izsiljevanje z atomsko vojno, to je s skrajno stopnjo totalne vojne. Pa tudi zato, ker so zaradi tega zločina, ki se dogaja vsak dan in pred očmi vseh, vsi tisti, ki ga molče trpijo, sokrivci tisti, ki ga izvršujejo, genocida, ki nas najprej poniža zato, da bi nas laže zaslužnil. V tem smislu se mora imperialistični genocid čedalje bolj zaostrovati: zakaj tista človeška skupina, ki jo hočejo krivci s tem prizadeti in ustrahovati — *pri čemer je vietnamsko ljudstvo samo sredstvo* — je človeštvo v celoti.

Les Temps modernes — Prevedel Boris Verbič

R A Z P O T J E

Mitja Mejak

Pravzaprav je pred ustvarjalcem, ki bi rad zarezal duhovne sledove v naš čas, eno samo razpotje: kako v ta čas vključiti svojo izpoved in kakšen odnos zavzeti do temeljnih sestavin človekove zgodovine v sedanjem trenutku. Dilema ni nova, saj so se pred njo tako ali drugače znašle vse generacije, ne samo naša; nova je zgolj toliko, kolikor so najbrž današnja razmerja do sveta manj jasna, bolj zapletena in bolj tvegana od nekdanjih.

Dve možnosti sta: ali ustvarjati iz upora in z vero v upor ali pa se predati konformizmu ter sprejeti čas in njegovo vsebino kot neizogibno nujnost. Obe možnosti sta bili prisotni ves čas v ustvarjalnih dejanjih in obe sta porodili umetniško zrele sadove; tako kot se namreč prepletajo vzponi in padci v posameznikovem življenju in v družbenih tokovih, doživlja tudi umetnost plimo in oseko svoje angažiranosti.

Ustvarjalec vendarle ne more ostati neobčutljiv za usodnost nekega zgodovinskega trenutka; ti trenutki pa so kdaj bolj grozeči kot drugič in včasih mnogo bolj nevarni, da ogrozijo človečnost v njenih temeljih. V takih zgodovinskih razdobjih je bila uporniško zapzeta umetnost močna in vplivna sestavina človekovega boja zoper stihijo takšnega ali drugačnega nasilja. Zgodovina slovenske umetnosti je bila v preteklosti domala v celoti zapzeta s takšno usmeritvijo; to ji je narekoval ogroženi položaj ogroženega naroda, ki se je moral domala v vsakem trenutku zgodovine zavedati njegove usodnosti.

Bilo bi naivno verovati, da so dandanašnji zgodovinski premiki ugodnejši kot nekoč. Primer malega azijskega naroda, nad katerega se je zgrnilo nasilje z gigantsko rušilno močjo, v sodobno povezanem svetu pomeni grozeče opozorilo. Duhovna tortura, nasilna nestrpnost, ki posega po zločinstvu kot svojem temeljnem oblastniškem sredstvu, nečlovečnost s kanibalskimi razsežnostmi, preziranje človekove svobode, etike in duhovnega napredka — vse to divjanje temnih, nečloveških sil, ki se z burnimi tokovi preliva z enega konca planeta na drugi, ki ustvarja plinske celice, koncentracijska taborišča in Vietname, pogrome nad intelektualci, zahrbtne umore in generalske vladavine — vse to je preveč grozljivo znamenje, da bi se lahko dandanašnji slepili o prijaznih možnostih zgodovine in o umetnosti, ki bi lahko bila do usodnosti sedanjega zgodovinskega trenutka neopredeljena.

Zastavlja se vprašanje, kako sodobna slovenska umetnost reagira na to usodnost. In ali sploh reagira v obsegu, ki bi izpričeval njeno vrednost o sedanji zgodovini? Včasih nas vendarle navdaja klavrn občutek, da se je naša umetnost sprijaznila tako s svojo usodo kot z usodo sveta, v katerem živimo; da se je umaknila v mikrokozmos absolutnega individualizma; da se je odpovedala tradiciji upora in uporništva in resignirala pred razsežnostmi absurda, ki se mu posmehuje zgolj s cinično grimaso.

Toda usodnost sedanjega trenutka bi najbrž terjala drugačno umetniško navzočnost v svetu, ki bi bila mnogo bolj jasna, odločna, uporniška in v svojih temeljnih moralnih in humanih težnjah zgodovinska. Duhovni in formalni obrazci iz preteklosti so seveda dandanašnji neuporabni; ta izpoved bi zaživela iz popolnoma novega razmerja do sveta, iz duhovne svobode in strastne ustvarjalne zagnanosti, ki bi navsezadnje morala tvegati tudi to, da bi s te ali druge strani doživela neprijeten sprejem.

To je razpotje, na katerem se tudi sodobni slovenski umetnik srečuje z okroaoljenim Vietnamom.